

ნინო ჩიქოვანი**გამოთხოვა ნარსულთან, რომელიც 1921 წელს დაიწყო**

ნაშრომში განხილულია საბჭოთა ნარსულის დამახსოვრებისა და დავიწყების კულტურული პრაქტიკის დინამიკა საქართველოში, პერესტროიკის პერიოდიდან დამოუკიდებლობის აღდგენამდე. კვლევის თეორიულ საფუძველს წარმოადგენს იან და ალეიდა ასმანების დებულებები მეხსიერებისა და იდენტობის მიმართების, მეხსიერების მუდმივი გარდაქმნის, დამახსოვრების/დავიწყების პროცესზე „წინარე მეხსიერებისა“ და ემოციის გავლენის შესახებ.

პერესტროიკამ მნიშვნელოვნად შეასუსტა საბჭოთა სისტემის მიერ დანესებული აკრძალვები და შეზღუდვები. სტიქიურად და, ზოგჯერ, სრულიად გაცნობიერებულადაც, დაიწყო ნარსულის მეხსიერების – კოლექტიური იდენტობის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი საფუძვლის – გადასინჯვა და „ახალი ნარსულის“ კონსტრუირება, რომელიც ახალი მომავლის ლეგიტიმაციის წყარო უნდა გამხდარიყო. ნარსული – ისტორია – ერთბაშად მოექცა საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფის ყურადღების ცენტრში. საჯაროობის პოლიტიკამ შესაძლებელი გახადა ადრე ტაბუირებულ საკითხებზე მსჯელობის დაწყება, ცვლილებებმა თანდათან მოიცვა მეხსიერების ყველა არე.

საბჭოთა ნარსულისადმი დამოკიდებულების შეცვლის ერთ-ერთი პირველი გამოვლინება იყო კოლაუ ნადირაძის ლექსის „25 თებერვალი 1921 წ.“ გამოქვეყნება 1985 წელს, რამაც სერიოზული ბიძგი მისცა საბჭოთა ნარსულის ჩვეული სურათის გადახედვას. ამას მოჰყვა „ნარსულთან ანგარიშსწორების“ (პ. ნორა) და „აქტიური დავიწყების“ (ა. ასმანი) გზით მეხსიერების რეკონსტრუირების რამდენიმე შემთხვევა. მეხსიერებიდან სწრაფად ამოტივტივდა ათწლეულების განმავლობაში აკრძალული საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის (1918-1921) დროშა და ამიერიდან იგი ყველა საპროტესტო აქციაზე ფრიალებდა. დროშასთან ერთად „დაბრუნდნენ“ დავიწყებული გმირები – საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ მებრძოლნი: 1921 წელს თბილისის მისადგომებთან დალუპული იუნკრები, თბილისის უნივერსიტეტის სტუდენტი, ფრონტზე მედდად წასული მარო მაყაშვილი, ანტისაბჭოთა მოძრაობის ერთ-ერთი მეთაური

ქაიხოსრო ჩოლოყაშვილი. ხელიდან ხელში გადადიოდა მარო მაყაშვილის მამის, პოეტისა და საზოგადო მოღვაწის, კოტე მაყაშვილის ლექსი, რომელიც მან ბრძოლაში დაღუპულ ქალიშვილს მიუძღვნა და მასთან ერთად სამშობლოც დაიტირა. დემონსტრაციებზე გამოჩნდა ტრანსპარანტები წარწერებით: „გაუმარჯოს დამოუკიდებელ საქართველოს!“.

9 აპრილმა, როგორც პარადიგმულმა მოვლენამ, გააერთიანა ტრავმი-სა (შოკის, ტკივილის, უმწეობის, უსამართლობის, დაბნეულობის განცდა) და ტრიუმფის (სიკვდილით სიკვდილის დათრგუნვა, ამალღება, სახელოვან წინაპართა საქმის გაგრძელება) ელემენტები. ისევე როგორც სხვა ასეთ მოვლენებს, 9 აპრილსაც მოჰყვა რეზონანსი (ა. ასმანი), რომელმაც რეპრესირებული და თითქმის წაშლილი მეხსიერებიდან გამოიხმო შედარებით ახლო და უფრო შორეული წარსულის მნიშვნელოვანი და მტკივნეული მოვლენები. მეორე მხრივ, 1989 წლის 9 აპრილი მომავალი ისტორიისა და მეხსიერების ათვლის წერტილად იქცა. ხელისუფლების დუმილის ფონზე, ხან კი მისი მონაწილეობითაც, საბჭოთა პერიოდში მეხსიერებიდან საგულდაგულოდ ამოშლილი სახელები, ფაქტები და მოვლენები ჯერ კომუნიკაციური მეხსიერების მეშვეობით ცოცხლდებოდა, შემდეგ კი თანდათან კულტურულ მეხსიერებაში ინაცვლებდა ტექსტების, მემორიალების, აღნიშვნების, რიტუალების და მეხსიერების სხვა ადგილების სახით.

1989-1990 წლებში, ეროვნული ისტორიისა და მასზე დაფუძნებული ეროვნული იდენტობის ხაზგასასმელად, ისტორიული სახელები დაუბრუნდა ან ცნობილი ქართველი მოღვაწეების თუ ისტორიული ფიგურების სახელი ეწოდა საქართველოს ქალაქებს და რაიონულ ცენტრებს, ქუჩებს, მოედნებს, სკვერებს, მეტროს სადგურებს, რომლებიც რევოლუციონერთა და კომუნისტური პარტიის მოღვაწეთა სახელებს ატარებდნენ. აქტიური დავიწყებისა და წარსულთან ანგარიშსწორების გამოვლინება იყო საბჭოთა მოღვაწეთა ძეგლებისა და იმ მონუმენტების დემონტაჟი, რომლებიც საბჭოთა სისტემის სიმბოლოებს წარმოადგენდნენ.

ამგვარად, როგორც ეს ხშირად ხდება ტრანზიციის ხანაში, საბჭოთა პერიოდში არსებული კონტრ-მეხსიერება თანდათან იქცეოდა ნორმატიულ, ოფიციალურად აღიარებულ მეხსიერებად; რეპრესირებული, თითქმის დავიწყებული ხმები საზოგადოების ყურადღების ცენტრში ინაცვლებდა და გაზიარებულ მეხსიერებად ყალიბდებოდა. „ძველი“, საბჭოთა მეხსიერება კი, რომელიც ასახული იყო მონუმენტებსა თუ რიტუალებში და არც ისე დიდი ხნის წინ საზოგადოების ყურადღებას იპყრობდა, სწრაფად

კარგავდა ემოციურ მიმზიდველობას და, როგორც ა. ასმანი ამბობს, მეხსიერებიდან ისტორიისკენ ინაცვლებდა, ისტორიკოსთა „საკუთრებად“ და მეცნიერული კვლევის ობიექტად იქცეოდა.

Nino Chikovani

A FAREWELL TO THE PAST WHICH STARTED IN 1921

The paper deals with the dynamic of the practice of remembering and forgetting of the Soviet past in Georgia from the period of Perestroika to the restoration of independence. The theses of Jan and Aleida Assmann regarding interrelation of memory and identity, constant transformation of memory, on the influence of historical pre-figuration and emotion on the processes of remembering and forgetting comprises theoretical foundation of the research.

The Perestroika weakened prohibitions and restrictions imposed by the Soviet regime. Spontaneously and sometimes quite consciously, it launched the process of revisiting the past – one of the crucial foundations of collective memory. The “new past” should serve as a basis of the legitimization of new future. History became the focus of interest for different groups of the society. The politics of Glastnost enabled discussion of the previously tabooed issues and changes gradually came to all realms of memory.

The publication of the poem “25 February 1921” by Kolau Nadiradze in 1985 was one of the first testimonies to the change of attitudes to the Soviet past. This fact gave an impetus to the process of revision of the standard vision of the Soviet period. This fact was followed by several attempts of reconstruction of memory through the “revenge on the past” (P. Norra) and “active forgetting” (A. Assmann). The flag of the Democratic Republic of Georgia (1918-1921), which was prohibited for years, emerged to the forefront of memory and it was staged at all protest demonstrations. Together with the flag, forgotten heroes also were back from the past, those who waged active struggle against the Soviet regime: cadets who perished at the vicinities of Tbilisi in 1921; Maro Makhashvili – a student of Tbilisi State University who served as a nurse at the military front; Khaikhosro Cholokashvili – one of the leaders of the anti-Soviet movement, etc. The poem of Kote Makashvili – father of Maro Makashvili, became popular; the poem is dedicated to Maro and represents a kind

of sorrow for the daughter and for the motherland. The banners with the inscription Glory to Independent Georgia! appeared on demonstrations.

April 9, 1989 as a paradigmatic event united the elements of trauma and triumph. Like other similar events, the April 9 had a resonance (A. Assmann) which recalled some significant and painful events of the distant and near past. On the other hand, the April 9, 1989 became as starting point for the future history and memory. On the backdrop of silence of the Communist government, or with its participation, the names, facts and events erased from memory during the Soviet period were resurrected through the communicative memory and later moved to the cultural memory through texts, memorials, celebrations, rituals and other cites of memory.

In 1989-1990, historical names were restored or the names of famous Georgian public or historical figures were given to the cities, districts, streets, squares, parks, metro stations, which previously were named after revolutionaries or communist party figures. The dismantling of the monuments of Soviet public figures – the symbols of the Soviet system – was the sign of active forgetting and testimony to the revenge on past.

Thus, as it is common to the transition era, the counter-memory of the Soviet period gradually became a normative, official memory; the repressed, almost forgotten voices came back to the center of attention and were transformed into a shared memory. The “old”, Soviet memory which was reflected in monuments or rituals was losing its emotional attachment and, according to A. Assmann, was moved from the memory to history, thus becoming “possession” of historians and a subject of scientific study.

ირაკლი ჩხაიძე

ორსახოვანი დასავლეთი: საქართველო კოლონიური წარსულის ტყვეობაში

საქართველო იმ ქვეყნების რიცხვშია, რომლებსაც დამოუკიდებლობის გარიჟრაჟზე იდენტობის კრიზისმა მნიშვნელოვანი პრობლემები შეუქმნა. დამოუკიდებლობის გამოცხადებიდან მალევე ქვეყანა სამოქალაქო ომის ქაოსში გადაეშვა, რამაც ეკონომიკური კოლაფსი, პოლიტიკური, სოციალური და ტერიტორიული დეზინტეგრაცია განაპირობა. პროდასავლური პოლიტიკური მისწრაფებების კვალდაკვალ, ქართულმა ნაციონალურმა